

# Livijin vinograd in Rebulova težavna ljubezen do rimstva

*Marko Marinčič*<sup>1</sup>

## Izvleček

Rebulova zbirka novel iz leta 1956 nosi naslov po eni od novel, »Vinograd rimske cesarice«. Plinij starejši dejansko navaja poročilo, da je Avgustova žena Livija svojo dolgoživost pripisovala zdravilnim učinkom vina, imenovanega Pucinum, ki naj bi ga pridelovali nedaleč od izvira Timave. Toda novela govori o nečem drugem, o sporu glede dvojezičnih napisov v Tržaški pokrajini pod angloameriško upravo. V tem prispevku so lokalne legende, povezane z rimsko imperialno preteklostjo, iztočnica za razmišljanje o Rebulovi »težavni ljubezni« do rimske literature.

**Ključne besede:** Alojz Rebula, Vinograd rimske cesarice, Livija, italijanski fašizem, Vergilij, Timava

## Abstract

Alojz Rebula's 1956 collection of novellas is titled after one of them, „The Vineyard of the Roman Empress“. Pliny the Elder actually reports that Augustus' wife Livia attributed her longevity to the healing effects of a wine called Pucinum, which was said to have been produced not far from the source of the Timavus. But the novella is about something else, a dispute over bilingual inscriptions in the province of Trieste under Anglo-American administration. In this paper, local legends linked to the Roman imperial past are a cue to reflect on Rebula's „troubled love“ of Roman literature.

**Keywords:** Alojz Rebula, Vineyard of the Roman Empress, Livia, Italian fascism, Virgil, Timavus

---

<sup>1</sup> Redni profesor na Oddelku za klasično filologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ukvarja se z latinsko in grško književnostjo in njuno recepcijo v novem veku. Poleg številnih prispevkov na te teme je objavil ali za gledališko uprizoritev pripravil tudi vrsto prevodov iz rimske, grške in francoske književnosti.

Leta 2003 je Alojz Rebula takole odgovarjal na vprašanje o odsotnosti antike v svojih delih vse do *Senčnega plesa* (1960):

Nikoli nisem na antiko mislil. V antiko sicer nisem bil nikoli zabubljen. Antika je bila moje srčno področje, poleg nje pa me je zanimal cel kup drugih stvari. Že kot študent na klasični filologiji sem prebiral Goetheja, Claudela, Thomasa Manna in vrsto drugih modernih avtorjev. [...] V prvem obdobju mojega pisanja se moja zaljubljenost v antiko ni odražala v novelah čisto slučajno, mogoče ker sem hotel narediti skok v sodobnost, hotel sem podoživeti razgibano vojno in povojno dogajanje: nemška okupacija, partizanstvo, prihod v Trst, najprej partizanov, nato Novozelancev, potem pa tista strašna napetost: kaj bo s Trstom? Strah pred Italijo. Čakati na Italijo je bilo kot pričakovati smrt. Vse to je preveč bombardiralo mojo občutljivost, tako da sem se zaradi tega pustil absorbirati od sodobnosti.<sup>2</sup>

Vprašanje se je sicer navezovalo na interpretacijo njegovega opusa, ki jo je podala Katarina Šalamun-Biedrzycka.<sup>3</sup> Njena teza, da se je Rebula skozi svoj umetniški razvoj čedalje bolj pomikal k »antropocentrizmu«, lahko zveni precej poljubno, vsekakor pa je avtorica očitno naklonjena predvsem Rebulovim zgodnjim delom, zlasti zbirki novel *Vinograd rimske cesarice* (1956). Že v *Senčnem plesu* (1960) tudi v estetskem pogledu vidi točko preloma. Njena knjiga v nasprotju z naslovom pravzaprav govori o vzponu, ki mu kmalu sledi postopen zaton.

Romani *V Sibilinem vetru* (1968), *Zeleno izgnanstvo* (1981) in *Jutri čez Jordan* (1988) so »velike zgodbe«, ki govorijo o kulturnih in religioznih koreninah evropskega človeka. Zgodnja dela so izrazito realistična in čvrsto vpeta v zamejsko življenje. V tem prispevku ne želim špekulirati o razlogih za tako radikalen premik od regionalnega k univerzalnemu. Morda je bilo res »čisto slučajno« in je šlo že v izhodišču samo za »skok v sodobnost« – pač zaradi zavzetega doživljanja sočasnih političnih dogodkov, kar se v delih jasno kaže.<sup>4</sup> V petdesetih letih 20. stoletja so se politične, boljše rečeno, zgodovinske okoliščine v italijanskem zamejstvu temeljito

---

<sup>2</sup> »Antika – srčno področje«, 47.

<sup>3</sup> *Umetniški vzpon Alojza Rebule*.

<sup>4</sup> O tem zanimivo Pirjevec, »Vprašanje regionalizma in univerzalizma«, 41: »Že v prvi fazi svojega ustvarjanja pa zmore preseči ozko manjšinsko problematiko, zamejeno v koordinate določenega časa in prostora, in se usmeriti k bolj univerzalnim duhovnim temam, ki zadevajo 'večne' probleme in dileme posameznega človeka. Gre za posebno vprašanje osebne svobode in nesvobode, dobrega in zlega, strahu in poguma, ljubezni in sovraštva, niča in smisla pa tudi za globljo duhovno in bivanjsko problematiko sodobnega sveta [...]. Odpira primer kontaminacije dveh temeljnih nasprotij, se pravi tesne povezanosti med regionalnim in univerzalnim, ki lahko pri njem na obeh straneh segata v skrajnost. Prav regionalni determinizem, ki se je, kot rečeno, z vso intenziteto pojavil že v Rebulovih zgodnjih delih, je sprožil zagon v nasprotno smer, k univerzalnemu.«

spremenile; po letu 1954 lokalna problematika ni več mogla biti aktualna na enak način kot prej. Drži tudi, da Rebula, četudi profesor latinščine in grščine, nikoli ni bil »zabubljen« v antiko; v objavljenih dnevnikih je njena prisotnost šibka, še posebno v primerjavi s prisotnostjo »modernih klasikov« 19. in 20. stoletja.<sup>5</sup>

Antika je bila Rebuli poklic, vendar ne filologu-zgodovinarju, temveč kot učitelju.<sup>6</sup> Po njegovi lastni izjavi sta mu bili tudi v šolskem razredu »latinščina in grščina« [...] »v bistvu instrument za etično, narodno in splošno kulturno vzgojo«.<sup>7</sup> Kot mislec in interpretu družbenih stanj mu antika pomeni sestav metafizičnih in moralnih vzorcev, ki se ponujajo *ad imitandum*. Značilen je tudi sklepni odstavek enega zadnjih tovrstnih zapisov:

Sam bi rekel, da me je antika privlačila v celoti svoje pojavnosti, materialne, družbene in duhovne. Moja posebna pozornost je veljala na eni strani momentu sublimnega v antični literaturi, na drugi pa momentu vrhunsko miselnega, manj retoričnega. Če bi ta zanimanja hotel strniti v en sam izraz, bi morda rekel, da me je prvenstveno zanimalo »večno« v antiki, njena uzrtost v dve takšni temeljni vrednoti, kakršni sta resnica in lepota.<sup>8</sup>

Vendar me v tem prispevku ne zanimajo toliko vrednote ali vrednostni sistemi, ki jih je avtor iz antike, poganske in krščanske, izpeljeval;<sup>9</sup> izpeljeval jih je namreč zelo selektivno, brez strahu pred konceptualnimi anahronizmi, v duhu načrtne aktualizacije. Poveličevanje antike pogosto sovpada z razočaranim doživljanjem sodobnosti, zaznamovane z nihilizmom in vladavino tehnologije.<sup>10</sup> Še nekaj bije v oči: ko Rebula govori o antiki – ali se z njo kot literarni umetnik oplaja –, ima v mislih predvsem grško in veliko manj rimsko duhovno kulturo. Ko sem nekatera besedila ponovno bral, se mi je čedalje bolj zdelo, da nesorazmerno oboževanje Grkov pri tem piscu ni samo stvar osebnih literarno-estetskih preferenc. Tudi ne preprosto usedlina winckelmannovskega in romantičnega kulta stare Grčije. Dobil sem zelo jasen vtis, da je njegov odnos do rimskega pola klasične antike poln nelagodij, morda celo travmatičen. Še več: da z asimetričnim navdušenjem nad grštvom med drugim *kompenzira* spontan odpor zoper rimsko duhovno kulturo

<sup>5</sup> Prim. tudi spisec »najljubših« pri Rustja, »Pogovor s pisateljem Rebulom«: »poleg seveda [...] antičnih [...] Tolstoj, potem Knut Hamsun, Thomas Mann, Albert Camus, med filozofi pa v mladih letih Nietzsche, pozneje pa Maritain.«

<sup>6</sup> »Že lep čas se mi je klasična filologija kot zgodovinska stroka odmaknila. Srčno zanimiva mi ostaja kot nadzgodovinsko sporočilo, kot večni izvirek duha.« (*Previsna leta*, 19)

<sup>7</sup> Kalc, »Od stare Grčije do katinarskega hriba«.

<sup>8</sup> Rebula, *Moj odnos do antike*, 94.

<sup>9</sup> Cergol, »Percepcija klasičnih grško-rimskih filozofskih kategorij; celovito *Med mero in misterijem*.

<sup>10</sup> Npr. Cergol, »Antika – srčno področje«.

*kot proizvod imperija*. Odbija ga tisto rimstvo, ki ga je italijanski fašizem privzel kot ideološki gradnik svojega lastnega nacionalizma in imperializma. Zlasti v slovenskem zamejstvu je ta ideološko kontaminirana psevdozgodovinska vez zbuja la nelagodje tudi v politično nemirnem obdobju, preden sta Trst in pokrajina dokončno pripadla Italiji. Zbuja ga vse do danes – refleksno in morda po nepotrebnem, saj rimska slava na izobrazbenem obzorju skrajno nacionalističnih italijanskih skupin ni pustila posebno globokega pečata.<sup>11</sup> In če obrnemo: klasičnemu filologu slovenskega rodu, ki se ni rodil v zamejstvu, danes ne pride niti na misel, da bi morala imeti Avgust in Vergilij kaj z italijanskim fašizmom. Slike največjega propagandističnega dogodka, ki je Italiji prilaščal rimstvo, *La Mostra Augustea della Romanità* (1937–1938), mu učinkujejo kvečjemu kot obledela zgodovinska kuriozitet.<sup>12</sup>

Najprej pa nekaj značilnih primerov asimetrije v odnosu do grške in rimske antike. Monumentalni roman *V Sibilinem vetru* (1968) se dogaja v 2. stoletju na različnih koncih rimskega imperija, toda pripoved glavnega junaka, poduhovljenega starega pogana Nemezijana, je povsem očitno projekcija avtorjeve duhovne izkušnje v mejnem območju med pogansko klasično antiko in krščanstvom. Poleg tega je tudi ptujski (!) Rimljan Nemezijan – v nasprotju z vso zgodovinsko verjetnostjo – grkofil rebulovskega kova, začeni s črkami in slovnico, vse grško je v njegovih očeh lepše od latinščine.<sup>13</sup>

V *Zelenem izganstvu* (1981), romanu o diplomatu, tržaškem škofu in pozneje papežu Eneju Silviju Piccolominiu,<sup>14</sup> kot Rebulov *alter ego* nastopa neki Tilen, Hrvat iz Like, kontovelski kaplan in pozneje škofov vikar. Tudi Tilen je prepričan filhelen – glede na njegovo poreklo in položaj dokaj neprepričljiva, morda celo hudomušna domislica. Z vso ljubeznijo upodobljeni Slovan je namreč ravno v tej potezi nadvse podoben avtorju – očitno kot protiutež glavnemu junaku, ki ga je treba šele »spreobrniti«:

Enej Silvij grščine ni poznal, čeprav je v svoji knjižnici hranil številne, tudi redke grške zvitke. Tilna je poskušal prepričati o veličini rimskega genija z opevanjem Katulove krvi, Lukrecijeve teme, Vergilijevih solza, Horacijeve soli, Tacitovega

<sup>11</sup> Podobno ni verjeti, da ima »Casa Pound« v svojih vrstah veliko takih, ki so kdaj brali *The Cantos*, kaj šele, da bi na svojih zborovanjih recitali *Eneido*. Ezro Pounda, velikega pesnika, ki se je preveč navdušeno vdajal političnim zabladam, je v tem pogledu zadel pravična kazen.

<sup>12</sup> Zanimiv poskus politično »neprizadetega« novega ovrednotenja projekta, ki je nastajal že od leta 1911 in je s svojimi zbirkami segal daleč onkraj fašistične ere, je Liberati, »La Mostra Augustea della Romanità«. Prim. tudi prispevke v zborniku Ghilardi in Mecella, *Augusto e il fascismo*.

<sup>13</sup> Več ilustrativnih mest pri Gantar, »Alojz Rebula«.

<sup>14</sup> O antiki v tem romanu zdaj Cergol, »'Usoda ga je po pisanem življenjskem itinerariju usmerila v malo Tergeste'«.

mozga [...] »Zakaj ne bi širokosrčno priznali, da tudi rimstvo, pa naj še tako diši po skednju in kasarni, sprega človeški glagol v vsem aktivu in pasivu bivanja?« – »Konjugacijo pa mu je dal Grk pa amen, *celsitudo*,« je pribil Tilen.<sup>15</sup>

A celo grščine nevešči škof v Rebulovi upodobitvi *ne more* ostati samo protiutež vikarjevi grkomaniji. Po neki nujnosti je grštvo, čeprav posredovano prek antične in srednjeveške latinske kulture, tudi zanj duhovni temelj. Še več: takega si je Rebula – brez kakršnekoli resne stvarne opore<sup>16</sup> – zamišljal tudi zgodovinskega Piccolominijskega:

Bolj z miselno kulturnega kot z zgodovinskega vidika nam lahko pride od tega človeka, ki je znal v sebi združiti dediščino Partenona in dediščino Kalvarije, sporočilo o dveh vrednotah, ki sta prav v našem času v zatonu: o veri v razum, ki nam ga je dalo grštvo ob svoji veri v lepoto, in o veri v resnico, ki nam ga je dalo krščanstvo ob veri v odrešenje. Srečanje z ljubeznivo pojavo Eneja Silvija Piccolominijskega, tega velikega Evropejca *ante litteram*, nam je lahko potrditev opcije za odprtost racionalnosti na eni in za odprtost misteriju na drugi strani: za pogumno odprtost racionalnosti in za ponižno odprtost misteriju, temu binomu, ki nas dela Evropejce.<sup>17</sup>

Ne le Partenona, tudi binom racionalnost-misterij je Piccolomini, kot je prikazan tu, pravzaprav »podedoval« po Alojzu Rebuli:

Dve intuiciji grštva sta zame tako rekoč kategorialni: 1) uvid [...] o tragičnosti človeške eksistence [...] in 2) iz tega sledeči uvid o bistveni nezadostnosti sveta, nezadostnosti, ki sili Grka, da prebija obzidje imanence. [...] Torej skrajni realizem, združen z zaletom v neskončno.<sup>18</sup>

Če pustimo ob strani pohelenjenega Eneja Silvija – že sama misel, da grštvo pooseblja sintezo med »mero« in »misterijem«, je velikopotezna posplošitev. Če bi hoteli ta binom razčleniti duhovnozgodovinsko, bi najbrž ugibali takole: Rebulov kult stare Grčije je spojina winckelmannovskih estetskih idealov, Platona in stoiške etike (tudi zaradi njene bližine krščanski). Njegova triada *bonum-verum-pulchrum* v tej (latinski) različici nastopa pri Tomažu Akvinskem, vendar v osnovi izvira iz Platona.<sup>19</sup> Nato bi se – še vedno sem pri hipotetični duhovnozgodovinski anamnezi

<sup>15</sup> Rebula, *Zeleno izgnanstvo*, 104. Očitno je mišljena konjugacija kot slovnična kategorija.

<sup>16</sup> In ob vsej siceršnji zgodovinski akribiji; temeljitost dokumentarnih raziskav, ki jih je opravljal v povezavi s tem romanom, zdaj s primeri ilustrirata Bogataj in Božič, »Enej Silvij Piccolomini«.

<sup>17</sup> Rebula, »Ob 600-letnici Eneja Silvija Piccolominijskega«, 20.

<sup>18</sup> Horvat, »Navdih in besede«, 162–163.

<sup>19</sup> Uporaba latinščine je zgolj konvencionalna; Rebula nikjer ne kaže afinitet do sholastične filozofije, Platona pa vztrajno navaja kot temelj vsake filozofske transcendence.

– najbrž vprašali, zakaj »misterij« kot drugi temeljni pol grškega duha. Nedvomno ga je odkrival v antičnem krščanstvu samem, a tudi v antiški tragediji in Platonu, ki ju bere s krščanskim navdihom. Ugotovili bi še, da se tako razumevanje Platona sklada z ljubeznijo do Avguština, ki je bil najpomembnejši posrednik platonizma latinskemu srednjemu veku.

Rebula bi se s tako razčlemba najbrž celo strinjal, a bi obenem upravičeno ugovarjal njeni šolski pedantnosti. Navsezadnje je sam pojasnil, da je idealna Grčija predvsem ena od treh prvin njegove lastne »srčne trigonometrije«. Ob šestdesetletnici jo je očrtal takole:

1) Veliki zemljevid Slovenije – 1:150.000, [...] lok duha od Viktorina preko Trubarja do Kocbeka, poligon volj in moči od Otona do Tita, šum alpskih podzemelj, *Cerkvena ordninga* in *Hlapec Jernej*, Brezje in Čebine, Mati-Domovina-Bog in Smrt fašizem, tomizem in stalinizem [...]; 2) Manjši zemljevid antične Grčije, za katedrom – *Graecia antiqua cum oris maris Aegaei* [...] Grčija, dragi list Balkana, iztegnjen v Afroditino morje, Trakija z Orfejevo pesmijo in Helespont z ljubeznijo med Piramom in Tizbo in Bojotija z Antigoninim »Ne« tiranu in Kitajron z norečimi menadami in Atika s Sokratovimi platanami in Argolida s kriki in Oresteja in Elida v sijaju borečih se teles in Patmos z galopiranjem apokaliptičnih konj [...] 3) Zunaj, onkraj ceste, strmina katinarskega hriba [...].<sup>20</sup>

Takoj nato sledi opis »latinske« učne ure, ki jo je – namesto slovnici – samovoljno posvetil »Spomenici o položaju slovenske Cerkve pod fašizmom« Jakoba Ukmarja:

Lahko bi tisto uro zasedli z velikim pesnikom, z Lukrecem, z njegovo tako moderno kozmično tesnobo. Toda ali je res treba, da greš po latinsko klasiko dva tisoč let nazaj, če ti sredi 20. stoletja vzklije na domačih tleh? »Kaj pa, če bi posegli po neki latinščini, ki jo je v tridesetih letih tega stoletja pisala tu v Trstu slovenska roka? ... Ja, v sobici starinske škofovske vile v Skednju ... Latinščina, izbrušena v ciceronsko neoporečnost, a brez ciceronskega dima ... Ni namreč nastala iz lepoumniskega razpoloženja, ampak iz trpljenja ... Iz trpljenja naroda, obsojenega na smrt in pognanega proti Kalvariji ...<sup>21</sup>

Ukmar je v tem besedilu v brezhibni latinščini pozival k »deitalijanizaciji« Cerkve. Rebula, ki »spomenico« v nadaljevanju navaja v slovenskem prevodu, je to *ex tempore* šolsko uro očitno dojemal kot dejanje politične subverzije: »klasika

---

<sup>20</sup> »Zamejska trigonometrija«, 83.

<sup>21</sup> Prav tam.

z našega Krasa« Ukmarja so šli z dijaki brat, »ne da bi spraševali za dovoljenje kogarkoli. Če bi se hotela vtakniti kakšna ministrska griža, bi ji lahko mirno vrgli v zobe tisti monumentalni slog in tisto praksičansko vsebino«. <sup>22</sup>

Rimske antike na tej srčni karti, izrisani sredi rimskih ostalin, preprosto ni. V nekem starejšem intervjuju pravi:

Ko sem se poglobljal v antiko, me je prevzemala ta edinstvena genialnost antičnega sveta, predvsem grškega. Še danes sem prepričan, da vsa zahodna civilizacija nosi na sebi pečat svoje grške matice [sic!]. <sup>23</sup>

Grčija mu je torej v duhovnozgodovinskem smislu »matica« – podobno kot v geografskem in političnem Slovenija. Oznaka je presenetljiva, a ne naključna. V geografskem, zgodovinskem, političnem pogledu je »matica« Katinarskega hriba kvečjemu Rim. A če je Rebuli »od stare Grčije do katinarskega hriba« [...] en sam korak«, <sup>24</sup> se mu pot do rimske »matice« očitno ne zdi preveč vabljiva. Ne le, da rimski volkulji, Romulovi prijazni mačehi, v svoji »srčni trigonometriji« ne namenijo niti kotička: demonstrativno jo izriva celo iz uradnega kurikula. Pri šolski uri »zunaj uradnega programa« namreč latinsko slovnico (in Cicerona) provokativno nadomesti z besedilcem slovenskega zamejskega duhovnika, ki je ciceronsko latinščino »brez ciceronskega dima«, nelepoumniško in porojeno iz trpljenja, uporabil kot orožje v boju za slovenščino (in proti hegemoniji italijanščine v Cerkvu). Nadvse simptomatično se mi zdi, da se mora v tem boju na nasprotni strani povsem po nedolžnem znati tudi Cicero.

Ravno iz gornjega besedila izhaja moja špekulacija, da je idealna Grčija pri Rebuli tudi polemična alternativa nacionalistični dediščini rimskega imperija. Ta Grčija je namreč povzdignjena v skoraj metafizični prostor resnice, dobrote in lepote – *dosledno »depolitizirana«*, in to pri avtorju, ki je ves čas razmišljal zelo politično. Večkrat omenja, da je Tacita z dijaki bral kot pričo paradigmatične policijske države. Nasprotno Cicerona kot aktivnega rimskega politika ne čisla preveč. <sup>25</sup> Če že, se Cicero pojavi v njegovi zasebni »galeriji velikih« kot ena od postav »previdnostne« epohe, ki je utrla pot krščanstvu:

<sup>22</sup> Prav tam, 84.

<sup>23</sup> Rustja, »Pogovor s pisateljem Rebulu«.

<sup>24</sup> Kalc, »Od stare Grčije do katinarskega hriba«.

<sup>25</sup> »Cicerona ne postavljam v galerijo svojih velikih.« In še podcenjujoča sodba: »Eno nesrečo je imel: preveč politične ambicije. Nekateri so uničujoči do njega, drugi ga povečujejo.« (Cergol, »Antika – srčno področje«.)

Kdor verjame, da se je v letu 0 zgodovina usodno prelomila, da je v sredozemski bazen vdrla Praluč v osebi Jezusa iz Nazareta, ta vidi v grško-rimski antiki več kot nepresegljiv vzgon človeškega duha. V njej vidi edinstveno propedeutiko zgodovine: previdnostno pripravo na edinstven Prihod. In tako so zanj Homer, Heziod, veliki tragiki, Platon, pa tudi Vergil in Ciceron utiralci poti k Pričakovanemu.<sup>26</sup>

V tej vlogi vendarle tudi Cicero! Predvsem pa Vergilij, vendar nikakor ne zaradi »imperialistične« *Eneide*, temveč zaradi »mesijanske« Četrte ekloge, torej kot edini pogan, ki je prerokoval Kristusovo rojstvo:

Vergil je bil veliki duh. Očaral me je s svojo liriko, z Bukolikami. Tisto je čudovito delo, npr. četrta ekloga, čudovita poezija. Prav tako so čudoviti drugi momenti, občutek nature, ki je v njem. Ta človek me je očaral.<sup>27</sup>

Vergilija je kot Kristusovega preroka sicer priznal šele Konstantin Veliki. Cerkveni očetje, tudi poznejši, vključno z Avguštinom, so imeli do tega pesnika ambivalenten ali odklonilen odnos; v *Eneidi* so namreč prepoznavali pesniško kodifikacijo imperija, ki je slonel na kultu cesarjev.<sup>28</sup> Tudi pri Rebuli je *Eneida* tista točka, kjer se naklonjenost do klasika vseh klasikov neha:

Kar se pa Eneide tiče, se zanj nisem mogel navdušiti. Tudi v njej je nekaj čudovitih momentov, a je v bistvu le posnetek obeh Homerjev. Drugič pa me njena dinastična namera ne prepriča. Politični oportunizem je meni zelo tuj. Dinastični moment me moti, Vergil pa ostaja veliki duh, vreden, da si ga je Dante izbral za spremljevalca. Sicer me pri Vergilu moti tudi to, da je zatajil prijatelja, Cornelija Galla, prefekta v

---

<sup>26</sup> Rebula, »Slovenska klasična gimnazija v Trstu«, 15. Več mest pri Cergol, članek v tem zborniku. Naivno prepričanje, da je celotna zgodovina poganske antike pravzaprav »predpriprava«, je prvi »znanstveno« artikuliral nemški zgodovinar Droysen, *Geschichte des Hellenismus*. Pri slednjem je sicer prelomna točka Aleksander Veliki in obdobje, ki ga je ravno Droysen prvi poimenoval »helenizem«. Rebule politično-teritorialni vidik ne zanima toliko, »previdnostno« nalogo pripisuje predvsem grški literaturi klasičnega obdobja in nikakor helenistični, ki jo kot Winckelmannovec prezira: »V aleksandrijski poeziji vidim pojav dekadence.« (Cergol, »Antika – srčno področje«).

<sup>27</sup> Cergol, prav tam. Kot »rimske Izaije« ima Vergilij pri Rebuli tolikšno avtoriteto, da lahko pri-skrbi alibi celo Horacijevemu hedonizmu. V romanu *Četverorečje* neki beneški profesor, najbrž izmišljena oseba v najbrž prav tako izmišljeni korespondenci odgovarja na hipotetično vprašanje, če bi bil Horacij sprejel Kristusa: »[...] Dvomim, da bi bil sprejel Kristusa. Cristo è terribilmente serio – Kristus je strašno resen, Horacij pa je nagnjen k ležernosti, ironiji, če ne cinizmu. [...] Po drugi strani pa občudujem njegovo srčno prijateljstvo z Vergilijem [...]. Z Vergilijem, krščanskim prerokom, kakor tega pogana imenujejo nekateri.« (*Četverorečje*, 8)

<sup>28</sup> Več literature Marinčič, »Cicero and Vergil in the Catacombs«.



Egiptu, ki se je zameril Avgustu in čigar ime je bilo izbrisano iz javnega življenja. Tudi Vergil ga je izrinil iz Georgik.<sup>29</sup>

Tu je ključ za razumevanje Rebulove »težavne ljubezni« do rimstva. Vendar so razlogi za odpor do *Eneide* tokrat nekoliko drugačni kot pri cerkvenih očetih. Rebule seveda ne moti dejstvo, da je Vergilij utiral pot kultu cesarjev. Verski moment je drugoten, če ne kar brezpredmeten. Vergilijev oz. Avgustov *imperium sine fine* se narodnozavednemu zamejcu organsko upira iz političnih razlogov: kot kvazizgodovinski temelj italijanskega nacionalizma in imperializma, ne le v obdobju fašizma, temveč tudi pozneje, zlasti pa v času od italijanske kapitulacije do leta 1954, ko je cona A s Trstom dokončno pripadla Italiji.

S tem smo prispeli do novele, na katero aludira naslov tega članka. V času angloameriške vojaške uprave v manjši občini Bršljan-Brežina<sup>30</sup> zmaga slovenski župan, prebivalci pa začnejo gverilsko postavljati dvojezične krajevne table. Osrednja figura v tej zgodbi je italijansko govoreči poročnik slovenskega rodu Milan Uglessich, ki ga med strastnim prebiranjem nogometnih novic zadene nadležna naloga v zvezi s slovenščino na novih krajevnih tablah. Začasna angloameriška uprava se odloči v korist italijanščine, občina tega ne upošteva. Nato se po vsej tržaški pokrajini razvije ognjevit razprava:

Naslednji dan je poseben kurir iz Trsta prinesel občini ukaz, naj dvojezične table nemudoma odstrani. Občinski svet se je temu ukazu uprl, z županom na čelu. Tako se je glas o tablah raznesel iz male občine Bršljan-Brežina v deveto vas in časopisi vseh strank so začeli pisati o tablah, za table in proti tablam. Table pa so stale še naprej na svojih mestih, brezbrizno zrle s svojimi dvojezičnimi napisi v svet in se puščale fotografirati.

Nasprotniki tabel so kot glavni argument navajali dejstvo, da je vsaka tabla, ki ni italijanska, pljunek v obraz zahodni civilizaciji. In kako le naj bi se mogla nazivati s slovenskim imenom vasica, kjer je pred dva tisoč leti rasel vinograd, ki je dajal vino, na katero je bila prav posebno navezana sama žena rimskega cesarja? Poleg tega so navajali še argument iz kulturne zgodovine. Sam največji francoski pesnik Victor Hugo se je bil postavil proti dvojezičnosti, proti občini in proti županu, ko

<sup>29</sup> Cergol, »Antika – srčno področje«. V Servijevo poročilo, da je Vergilij na Avgustovo željo pristal na dejanje avtocenzure in s tem izdal pesniškega prijatelja Kornelija Galusa, v času intervjuja ni verjel praktično nihče več. Povsem očitno želi Rebula s povzemanjem te zgodbe še dodatno očrniti že tako »imperialističnega« Vergilija.

<sup>30</sup> Ta je izmišljena; v ozadju domislice je poleg Nabrežine/Aurisina najbrž vas Praprotno/Prepotto pri Rebulovem rodnem Šempolaju. V morebitna zgodovinska ozadja konkretnih dogodkov, opisanih v noveli, se nisem poglobljal, saj fikcionalizacija le-teh sama po sebi napeljuje k eksemplaričnemu razumevanju pripovedi.

je pred sto leti v komentarju k neki svoji mladostni pesmici zapisal »Edera« in ne »Bršljan«. Zagovorniki tabel pa so govorili, kakor so bili govorili ljudje v gostilni. Občina je slovenska, so pravili, vasi so slovenske, ljudje govorijo, rojevajo se in ženijo in umirajo po slovensko, zato naj bodo tudi prometne table v skladu z njihovim življenjem, z njihovim rojstvom in ljubeznijo. Naj bodo v skladu tudi z njihovim umiranjem, zakaj ti ljudje so nedavno prav obilno umirali, in sicer ne v posteljah, ampak po gozdovih. Pod fašizmom so partizani skakali tu iz vsakega brina, ti ljudje so šli trumoma v gozdove, potem pa se kot zmagovalci zgrnili na morje, ki je bilo njihovo. Zdaj pa nočejo nič drugega, ko da v miru živijo in delajo ob svojem morju. Toda to ne gre brez tabel. Borili se bodo zanje, in če bo treba, bodo še enkrat zanetili upor. Ti ljudje se ne dajo in kako naj bi se tudi dali danes, ko se niso dali celih tisoč let, odkar so tu v tem kamenju? In končno – ali gre mar tukaj samo za slovenske table, ob katerih bi se utegnil italijanski avtomobilist zmotiti in zaviti proti Dunaju namesto proti Trstu? Ne, preskrbljeno je bilo tudi zanj, zakaj na tabli ni pisalo samo »Bršljan«, ampak tudi »Edera«, ne glede na to, da se tu ni bilo mogoče zmotiti, ker je bila ena sama velika in asfaltirana cesta in ta je peljala proti Trstu.

Tako so govorili zagovorniki tabel.

Angleški admiral Knickerknacker, ki je imel začasno to ozemlje čez, je s svojimi političnimi svetovalci temeljito pretresel argumente obeh nasprotujočih si strank, Slovencev in Italijanov, in se končno odločil za poslednje, v glavnem na podlagi zgodovinskega argumenta v zvezi z vinogradom, iz katerega je pila rimska cesarica. Tako so bile dvojezične table odstranjene in nadomeščene z drugimi, izključno italijanskimi. Ker se je občina z županom vred slej ko prej upirala, da bi to izvršila, je to delo napravila v naskoku četa stražnikov pod poveljstvom poročnika Uglessicha.<sup>31</sup>

Neimenovana »žena rimskega cesarja« in »rimska cesarica« je seveda Avgustova soproga Livija. Vsa mitologija okrog »Livijinega« vinograda nekje v bližini Devina izhaja iz dveh kratkih zapisov pri Pliniju Starejšem:

Iulia Augusta LXXX<V>I annos vitae Pucino vino rettulit acceptos, non ali<o> usa. gignitur in sinu Hadriatici maris, non procul a Timavo fonte saxoso colle, maritimo adflatu paucas coquente amphoras; nec aliud aptius medicamentis iudicatur. (*Naravoslovje* 14.60)

Julija Avgusta je 86 doseženih let pripisovala vinu Pucinum, ki ga je edinega pila. Gojijo ga v jadranskem zalivu nedaleč od izvira Timave, na skalnem pobočju, ki pod pišem z morja zvari samo po nekaj amfor, vendar je med vini priznано najboljši za zdravljenje.

<sup>31</sup> *Vinograd rimske cesarice*, 140–142.

K lokalizaciji pomaga Plinijev popis krajev v deseti regiji Italije:

[...] amnis Timavus, castellum nobile vino Pucinum, Tergestinus sinus, colonia Tergeste [...] (3.127)

[...] reka Timava, utrdba Pucinum, znamenita po vinu, Tržaški zaliv, kolonija Tergeste [...]

Če je treba izbrati zgodovinske lokacije, se takoj ponudita stari devinski grad in katero od pobočij v okolici; nad enim od takih pobočij se danes od Miramara do Križa (Santa Croce) vzpenja *Via Livia* z nadaljevanjem *Via del Pucino*, ozka strma cesta z idiličnim razgledom nad vinogradi in morjem.

Rebuli je bila do neke mere blizu mistična prisotnost antične mitologije in literature v teh krajih: navsezadnje Vergilij v *Eneidi* omenja Timavo (1.244); ali niso prav tam Argonavti na poti iz Kolhide ponovno splovili svoje ladje? Toda obenem iz ozadja te lokalpatriotske mitične geografije ves čas grozeče proseva zemljevid rimskega imperija.<sup>32</sup> Legenda o Trojancu Antenorju, ki je ustanovil Padovo, izvira od »Avgustovega« zgodovinarja Livija (*Ab urbe condita* 1.1–3); po njem so jo povzeli humanistični iskalci antičnih korenin, vključno z Adamom Bohoričem, ki je imel Antenorjeve priseljence v Padovo za Slovane; slednji so po njegovem dali ime celo Benetkam.<sup>33</sup> A še bolj, kot bi utegnili Rebuli ta različica pritegniti, ga je moral odbijati izvorni rimski kontekst legende. Vanj jo je vpel že Vergilij v prvem spevu Rebuli tako mrzke pesnitve, ko se Venera po Enejevem brodolomu z očitajočim političnim pledoajejem zateče k očetu Jupitru. Monumentalni opis izliva Timave je osrednja točka njene argumentacije. Ker je kontekst pomemben, odlomek v prevodu navajam v celoti:

<sup>32</sup> Podobno Rebuli ne kaže nobene lokalpatriotske navezanosti na Joycea in Rilkeja. Razlogi za odpor so pričakovano moralni, verski in estetski, a tudi politični. V nekem dnevniskem zapisu najprej oba ožigosa kot primera »nove sakralnosti« literatov, v Rilkejevem primeru »z vsem tistim morbidnim brokatom, s katerim je lahko postregla sočasna dekadenca: od sekularizirane krščanske liturgije do hvaležne degustacije vsega tistega fevdalnega konforta, ki ga je njegovemu magičnemu okusu z blaženo gostoljubnostjo razprla grofica Thurn und Taxis«. Naposled pa ob pripravljanju radijske oddaje o Rilkeju v Devinu prizna tudi odpor ob misli, »da ta novodobni svečenik zapoje iz svoje infinitezimalne občutljivosti v juliju 1914, ko Wilhelmov Berlin blazni v militarističnem deliriju – himno bogu vojne ...« (*Gorje zelenemu drevesu*, 177)

<sup>33</sup> O Antenorjevi legendi Braccesi, *La leggenda di Antenore*. Izhodiščni vir je Homer, ki omenja ljudstvo *Enetoi* kot udeležence trojanske vojne, vendar za ključni vir same legende lahko štejemo Livija. Iz omenjega mesta pri Liviju izhajajo tudi »venetološke« blodnje o neslovanskem poreklu Slovencev ipd.; o tem Bratož, »Das Veneter-Ideologem«. Bohorič, *Arcticae horulae*, legendo v predgovoru omenja kot dokaz o razprostranjenosti Slovanov.

[...] »Ti, ki svetova ljudi in bogov obvladuješ  
 z večno močjo oblasti, oboje plašiš s svojo strelo:  
 kaj je takega moj Enej proti tebi zagrešil,  
 kaj Trojanci, da zdaj, utrpelim toliko smrti  
 širni zemeljski krog k Italiji pot jim zapira?  
 Ko se let dovolj odvali, odondod bodo vodje  
 rimski, iz Tevkrov krvi obujeni izšli, z izrekom  
 svojih zakonov si morje in vse dežele podvrgli –  
 nisi obljubljal tako? Kaj je v tebi namen sprevrnilo?  
 Jaz sem ob bridkem zrušenju Troje iskala tolažbo  
 v tem in tehtala zoper usodo nasprotno usodo --  
 toda možem še zmeraj sledi, po vseh preizkušnjah,  
 ista zla sreča. Kje, veliki kralj, boš dal konec trpljenju?  
 Četam ahajskim iz srede lahko ušel je Antenor,  
 plul globoko v ilirske zalive, kraljestvo Liburnov  
 varen povprek prešel, premagal izvire Timave,  
 kjer iz ustij devet v mogočnem gorskem bobnenju  
 dere morska povodenj, šumeč nad polji pod sabo.  
 On pa je vendar postavil padovsko mesto, dal Tevkrom  
 dom in ljudstvu ime, s trojanskim orožjem okrasil  
 hrame bogov. Zdaj v mirnem spokoju uživa počitek.  
 Mi, tvoj lastni rod, ki nebés nam trdnjavo namenjaš,  
 pa smo izdani. Uničene ladje! Gorje! Ena sama  
 s svojo nas jezo drži daljave od zemlje italške!  
 S tem boš počástil zvestobo? Je to obljubljeno žezlo?«  
 Zdaj se nasmehne roditelj ljudi in bogov. Na obrazu  
 vedrost zasije, ki zna pomiriti viharo nebesje.  
 Hčerki poljub podari in izreče naslednje besede:  
 »Nič strahu, Kiterka! Usoda je tebi in tvojim  
 trdna in stalna. Boš gledala mesto, obzidje lavinsko,  
 kot sem obljubil. Eneja boš, srčnega v duhu, ponesla  
 gor, do zvezd neba. Namena ni nič sprevrnilo.  
 [...] njim [sc. Enejevim potomcem oz. Rimljanom] sem podelil brezmejno oblast  
 [*imperium sine fine dedi*].  
 [...]« (229–260.279)<sup>34</sup>

<sup>34</sup> Iz mojega nastajajočega prevoda *Eneide*. Metrični model, ki ga uporabljam v prevajanju heksametrov, ne sledi Stritarjevi splošno uveljavljeni dogmi o »ponarejenem spondeju«. Stritarjeva doktrina pomeni kompromis med kvantitativnim in akcentuacijskim tvorjenjem daktilov in spondejev in

Ta kontekst je Rebuli težko ugajal. V njegovem lastnem je Timava predvsem prizorišče nasilja nad Slovenci pod fašizmom (drama *Operacija Timava*, 1992) in ne kakšne rimske osvajalne epopeje – razen kolikor je rimska slava tudi ideološki pravir italijanskega nacionalizma.<sup>35</sup>

Novela *Vinograd rimske cesarice* je prvič izšla leta 1953 v *Sidru*. Leto pozneje je Trst dokončno postal italijanski. Dve leti po tem dogodku, leta 1956, izide zbirka novel z naslovom, povzetim po naslovu ene od novel: *Vinograd rimske cesarice*. V vsej zbirki sta samo dve omembi Livije, obe znotraj »zgodovinske« argumentacije, ki jo »iz trte izvijajo« nasprotniki slovenščine. Zraven je še sklic na Victorja Hugoja. Bršljan, ne kot *edera*, temveč kot *lierre*, je v Hugojevi poeziji stalnica, a seveda ne v kontekstu kakšnega spora z županom o dvojezičnosti, kot med drugim natvezijo lokalni postfašisti ob aferi s tablam. »Citat« iz Hugoja, ki ga avtor podtakne nasprotnikom slovenščine, je fikcijski temelj celotnega zgodovinskega konstrukta, vključno z izmišljenim krajem Bršljan. Namenjen je *razvrednotenju* lokalpatriotskega, vendar v Rebulovih očeh imperialističnega mita o Livijinem vinogradu.

Kako mit o Livijinem vinogradu tudi ne bi bil imperialističen, ko pa v glavni vlogi nastopa soproga prvega rimskega cesarja? Soproga ali morda vendarle kar »cesarica«? Livija je na prestol spravila svojega sina iz prvega zakona Tiberija. Šušljalo se je, da je prej spravila s poti vse tekmece iz Avgustovega nasledstva; dinastijo je sprivatizirala v klavdijsko, še preden so Julijci sploh lahko dobili naslednika! Po več kot petdesetih letih ob Avgustu je kot »mati-cesarica« iz ozadja vlekla niti še petnajst let, vse do svojega 86. leta. In če naj verjamemo njeni lastni izjavi oz. Pliniju, ki jo navaja, je bilo vse to mogoče po zaslugi eliksirja mladosti iz občine Bršljan-Brežina!

V noveli *Vinograd rimske cesarice* je ena sama (podvojena) omemba Livije, pa še ta anonimna. Tembolj sugestiven je zato naslov zbirke. Knjiga je naslovljena po ženski, ki ni zares poimenovana niti v sami noveli. Ta pomenljivi zamolk je

---

prepoveduje »troheje«. »Ponarejanje« dolžin s pavzo, ki nastane za močnim končnim naglasom (»pesem, boginja, zapOj O jezi ...«), je sicer učinkovito, a še vedno temelji na utvari o kvantiteti kot tvorki ritma. Skelet ritma je v slovenščini vselej akcentuacijski, zato je prepoved »troheja« brezpredmetna. Težko npr. sprejemem očitke, da so besede »širni«, »mogočnem«, »bridkem« prešibko naglašene, da bi lahko učinkovale »spondejsko«. Prim. Marinčič, »Farming for the Few«.

<sup>35</sup> Jadranka Cergol me opozarja še na »vizualni« moment, ki je lahko krepil Rebulov odpor do rimske legendarne zgodovine v teh krajih: spomenik »toskanskima volkovoma« oz. 77. in 78. pehotnemu regimentu italijanske vojske ter majorju Giovanniju Randacciu, ki je leta 1917 padel na soški fronti (10. bitka). Spomenik, ki stoji nad regionalno cesto pri Štivanu pri Devinu, je leta 1930, ob dvatisočletnici Vergilijeve smrti, dobil napis s citatom iz opisa Timave v *Eneidi*. Obnovljen je bil leta 1951, torej v času negotovosti glede prihodnosti Tržaške pokrajine oz. ravno nekaj let pred izidom Rebulovih novel.

bržkone motiviran politično: kot tihi protest. To potrjuje kronologija izdaj: novela, ki je nastala tik pred priključitvijo Trsta Italiji, je nato dala naslov zbirki. Slednja ima z Livijo še manj kot novela sama – razen kolikor je naslov, če si lahko dovolim to karikirano oznako, zapoznel poskus atentata na cesarja Avgusta.

Kraji imajo v Tržaški pokrajini dvojezične table, ceste in ulice ne. Cesta, ki od Miramara vodi navkreber v »Livijin vinograd«, je že ob odcepu označena z enojezično tablo:

Via Livia – Imperatrice romana.<sup>36</sup>

*Brezbrižno zre v svet in se pusti fotografirati.* Turistom.<sup>37</sup>

---

<sup>36</sup> V Milanu sem naletel na še bolj duhovito oznako ulice, posvečene rimski politični osebnosti: *Via Spartaco – Statista*.

<sup>37</sup> Pričujoči prispevek je nastal v okviru programske skupine »PODOBA – BESEDA – ZNANJE. Življenje idej v prostoru med vzhodnimi Alpami in severnim Jadranom 1400–1800« (P6-0437A).

## Bibliografija

- Bogataj, Jan Dominik, in Anja Božič. »Enej Silvij Piccolomini in slovenski prostor: novi viri za njegovo tržaško obdobje.« *Bogoslovni vestnik* 84.1 (2024): 55–75.
- Bohorič, Adam. *Arcticae horulae succisivae de Latinocarniolana literatura*. Wittenberg, 1584.
- Braccesi, Lorenzo. *La leggenda di Antenore, da Troia a Padova*, Padova: Signum, 1984.
- Bratož, Rajko. »Das Veneter-Ideologem bei den Slowenen«. V: R. Lauer, ur., *Erinnerungskultur in Südosteuropa: Bericht über die Konferenzen der Kommission für Interdisziplinäre Südosteuropa-Forschung im Januar 2004, Februar 2005 und März 2006 in Göttingen*, 1–35. Berlin in Boston: de Gruyter, 2011.
- Cergol, Jadranka. »Antika in krščanstvo: miselna paradigma Alojza Rebule.« *Annales: ser. hist. sociol.* 21.2 (2011): 379–388.
- \_\_\_\_\_. »Antika – srčno področje: 'antični' intervju s pisateljem Alojzom Rebulom.« *Zvon* 6.6 (2003): 45–52.
- \_\_\_\_\_. *Med mero in misterijem: Antični svet v delih Alojza Rebule*. Trst: Mladika, 2012.
- \_\_\_\_\_. »Percepcija klasičnih grško-rimskih filozofskih kategorij v delih slovenskega pisatelja Alojza Rebule.« *Jezik in slovstvo* 51.6 (2006): 67–79.
- \_\_\_\_\_. »'Usoda ga je po pisanem življenjskem itinerariju usmerila v malo Tergeste': Piccolominijev lik v romanu Zeleno izgnanstvo Alojza Rebule.« *Keria: Studia Latina et Graeca* 26.2 (2024): 167–179.
- Droysen, Johann Gustav. *Geschichte des Hellenismus*. 1. del, *Geschichte der Nachfolger Alexanders*. 2. del, *Geschichte der Bildung des hellenistischen Staatensystems*. Hamburg : F. Perthes, 1836 in 1843.
- Gantar, Kajetan. *Alojz Rebula: V Sibilinem vetru*. [Ocena.] *Živa antika* 19.1 (1969): 161–162.
- Ghilardi Massimiliano in Laura Mecella, ur. *Augusto e il fascismo: Studi intorno al bimillenario del 1937–1938*. Città di Castello: LuoghInteriori: 2023.
- Horvat, Jože. »Alojz Rebula.« V: *Navdih in besede: Pisatelji in pisateljice s Tržaškega*. Prva knjiga. Trst: Mladika, 2012. 161–197.
- Kalc, Dušan. »'Od stare Grčije do katinarskega hriba mi je en sam korak.' Pogovor z Alojzom Rebulom ob njegovi šestdesetletnici.« *Primorski dnevnik* 40.174 (22. 7. 1984).
- Liberati, Anna Maria. »La Mostra Augustea della Romanità.« *Civiltà romana* 6 (2019): 53–95.
- Marinčič, Marko. »Cicero and Vergil in the Catacombs: Pagan Messianism and Monarchic Propaganda in Constantine's Oration to the Assembly of Saints.« *The Future of Rome: Roman, Greek, Jewish and Christian Visions*, ur. Jonathan J. Price in Katell Berthelot. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 227–244.
- Pirjevec, Marija. »Vprašanje regionalizma in univerzalizma v Rebulovi prozi.« *Jezik in slovstvo* 58.4 (2013): 37–47.
- Rebula, Alojz. *Četverorečje*. Celje: Mohorjeva družba, 2011.
- \_\_\_\_\_. *Gorje zelenemu drevesu: Dnevnik*. Obzorja: Maribor, 1971.
- \_\_\_\_\_. *Jutri čez Jordan*. Mohorjeva družba, 1988.
- \_\_\_\_\_. »Moj odnos do antike.« *Keria: Studia Latina et Graeca* 13.1 (2011): 91–94.
- \_\_\_\_\_. »Ob 600-letnici Eneja Silvija Piccolominija, tržaškega škofa in pozneje papeža Pija II.« *Mladika* 10 (2006): 18–20.
- \_\_\_\_\_. *Previsna leta: Dnevnik 1974–1975–1976*. Trst: Mladika, 1996.
- \_\_\_\_\_. »Slovenska klasična gimnazija v Trstu: ob 40-letnici obstoja.« *Tretji dan* 43.8 (1989): 15.
- \_\_\_\_\_. *Senčni ples*. Ljubljana: Slovenska matica, 1960.
- \_\_\_\_\_. *V Sibilinem vetru*. Ljubljana: Slovenska matica, 1968.

- \_\_\_\_\_. *Vinograd rimske cesarice*. Maribor: Obzorja, 1956. (Tu citiram po novi izdaji *Vinograd rimske cesarice in zgodnje novele*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1994.
- \_\_\_\_\_. »Zamejska trigonometrija.« *Mladika* 28.7 (1984): 83–86.
- \_\_\_\_\_. *Zeleno izgnanstvo*. Ljubljana: Slovenska matica, 1981.
- Rustja, Božo. »Pogovor s pisateljem Rebulo.« *Ognjišče* 7.7/8 (1971): 9.
- Šalamun-Biedrzycka, Katarina. *Umetniški vzpon Alojza Rebule*. Koper: Lipa, 1995.



### **Povzetek**

Rebulova zbirka novel iz leta 1956 nosi naslov po eni od novel, »Vinograd rimske cesarice«. Plinij starejši (*Naravoslovje* 24.8) dejansko navaja poročilo, da je Avgustova žena Livija svojo dolgoživost pripisovala zdravilnim učinkom vina, imenovanega Pucinum, ki naj bi ga pridelovali nedaleč od izvira Timave. Toda naslov novele zavaja. Besedilo govori o gverilskih poskusih Slovencev na Tržaškem Krasu, da bi uveljavili dvojezične napise, in o nasprotovanju italijanskih nacionalistov. Omemba Livije je samo ena, pa še ta anonimna: »Nasprotniki tabel so kot glavni argument navajali dejstvo, da je vsaka tabla, ki ni italijanska, pljuhek v obraz zapadni civilizaciji. In kako le naj bi se mogla nazivati s slovenskim imenom vasica, kjer je pred dva tistoč leti rastel vinograd, na katerega je bila prav posebno navezana sama žena rimskega cesarja?« (*Vinograd rimske cesarice*, Maribor 1956, 235). Ravno po zaslugi tega zamolka je naslov novele in celotne zbirke izredno sugestiven. V tem prispevku služi kot iztočnica za razmišljanje o Rebulovi »težavni ljubezni« do antičnega Rima in celo do samega Vergilija, ki ga je občudoval kvečjemu kot poganskega preroka Kristusovega rojstva – torej iz razlogov, ki so z zgodovinskega stališča pravzaprav zmotni. Rebulov pogosto skeptičen odnos do rimske kulture in literature (in vzporedno temu skoraj religiozen kult grštva) spominja na latinske cerkvene očete, le da v njegovem primeru vir nelagodja ni poganska religija, temveč rimski imperializem kot navdih italijanskega nacionalizma.